

Nr 63.

Ankom till riksdagen kansli den 7. juni 1920 kl. 1 e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av väckta motioner, dels angående ändring av 18 § i lagen om val till riksdagen, dels om ändrad lydelse av §§ 14 och 15 riksdagsordningen.

Närvarande: Herrar Clason, Strömberg*, Hellberg*, Johansson i Kälkebo*, von Geijer, Modig, Stendahl, Larsén, Janson i Kungsör*, Jansson i Edsbäcken*, Henrikson, Hansson i Gårda, Vennerström*, Persson i Tofta*, Hansson i Sölvesborg*, Andersson i Igelboda, Forssell* och Persson i Fritorp*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

I en i första kammaren väckt motion, nr 289, hemställer herr *Stendahl*, »att riksdagen ville besluta den ändringen i 18 § i lagen om val till riksdagen, att hädanefter varje län måtte utgöra en valkrets vid val till riksdagens andra kammare, dock med det undantaget, att Göteborgs stad alltjämt skulle utgöra en och de större städerna i Malmöhus län en valkrets».

*Motionen
I: 289.*

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Samtidigt härmed har utskottet till behandling förehåft en i andra kammaren väckt motion, nr 328, vari herr *Hage* hemställer, »att riksdagen måtte såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga följande

*Motionen
II: 328.*

Förslag till ändrad lydelse av §§ 14 och 15 i riksdagsordningen.

§ 14.

Rikets indelning i valkretsar innehålles i vallagen.

Bihang till riksdagens protokoll 1920. 5 saml. 47 häft. (Nr 63.)

§ 15.

1) I varje valkrets väljes, efter folkmängden vid början av året näst före den fyraårsperiod, för vilken valen gälla, en riksdagsman för varje fullt tal, motsvarande en tvåhundra-trettiondel av rikets folkmängd.

2) För valkrets, vars folkmängd ej uppgår till fullt tre tvåhundra-trettiondelar av rikets folkmängd, väljas dock tre riksdagsmän.

3) Därest det antal riksdagsmän, som med tillämpning av stadgandena i 1 och 2 mom. bör utses, icke uppgår till tvåhundra-trettio, skola, för ernående av detta antal, de valkretsar, vilkas folkmängd mest överskjuter de tal, som enligt 1 mom. äro bestämmande för riksdagsmännens antal inom valkretsarna, var för sig i ordning efter överskottens storlek vara berättigade att välja ytterligare en riksdagsman. Äro överskottstalen lika för två eller flera valkretsar, avgöres, där så är nödigt, företrädet genom lottning på sätt i 6 § 7 mom. är stadgat.

4) Det antal riksdagsmän, varje valkrets enligt ovan angivna grunder äger utse, fastställes av Konungen för varje fyraårsperiod ävensom under löpande fyraårsperiod vid sådant tillfälle, då omreglering av valkretsar ägt rum och nya val skola företagas.»

Beträffande motiveringen anser sig utskottet kunna hänvisa till motionen.

**Utskottets
yttrande.**

Förevarande motioner hava så till vida samma syfte, som i herr Stendahls motion föreslås sådana ändringar i *lagen om val till riksdagen*, att varje län i regel skulle bilda egen valkrets vid val till riksdagens andra kammare, under det att i herr Hages motion påyrkas bland annat sådana ändringar i *riksdagsordningen*, att de hinder, som enligt denna motionärs uppfattning möjligen förefinnas i densamma mot en förändring av valkretsindelningen i angiven riktning, skulle undanröjas.

Då det emellertid synes utskottet uppenbart, att bestämmelserna i riksdagsordningens berörda paragrafer icke lägga hinder i vägen för en ändring af § 18 i *lagen om val till riksdagen* i nära anslutning till herr Stendahls motion, anser sig utskottet först böra behandla denna.

**Motionen
I: 289.**

Frågan om en begränsning av valkretsarnas antal, särskilt med hänsyn till möjligheten, att varje län i regel skulle utgöra egen valkrets, var senast vid 1918 års lagtima riksdag föremål för konstitutionsutskottets och riksdagens uppmärksamhet. I anledning av motioner, dels av herr Adelswärd, dels av herr Hage m. fl. hemställde konstitutionsutskottet i

sitt utlåtande nr 11 vid nämnda riksdag, »att riksdagen i anledning av förevarande motioner måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning om de åtgärder, som må kunna vidtagas till undvikande av de olägenheter, som enligt vunnit erfarenhet vidlåda gällande regler för proportionellt valsätt, samt för riksdagen framlägga de förslag, vilka utredningen må kunna föranleda.»

Denna utskottets hemställan bifölls av båda kamrarna och i enlighet härmed avlät riksdagen en skrivelse till Kungl. Maj:t, nr 226 vid nämnda riksdag.

I denna riksdagens skrivelse framhölls bl. a., i anslutning till motiveringen i konstitutionsutskottets utlåtande nr 11, att en stark begränsning av valkretsarnas antal måste utgöra ett av ledmotiven vid den begärda utredningen. Sålunda anfördes bl. a. följande:

»Det är otvivelaktigt, att det mindre tillfredsställande resultat, som hittills förrättade andrakammarval, ur strängt proportionalistisk synpunkt betraktade, givit beträffande platsernas fördelning mellan partierna, sammanhänger med den omständigheten, att valkretsarna i regel icke hava att tillsätta mer än tre till fem representanter; endast ett fåtal kretsar välja sex eller sju ledamöter av andra kammaren. På denna konsekvens av valkretsindelningen var man redan vid dennas införande förberedd. I syfte att åvägabrunga ett så troget återspeglade av olika riktningar som möjligt hade den s. k. proportionsvalskommittén förslagit, att länen i regel skulle utgöra valkretsar; endast vissa större län skulle delas i högst två sådana, varjämte större städer skulle utgöra egna valkretsar. Detta förslag hade av Eders Kungl. Maj:t upptagits i propositioner vid 1904 och 1905 års riksdagar samt vid 1906 års riksdag upprepats i ett flertal motioner. Det hade emellertid inom riksdagen ur andra synpunkter mött starka betänkligheter att införa valkretsar av sådan storlek, som i nämnda förslag avsågs. Följden härav skulle bliva, ansåg man, att valmännen icke kunde komma i sådan personlig beröring, vare sig med varandra eller med kandidaterna, som vore önskvärd, att hela valproceduren härigenom bleve invecklad och tung, och att valen alltför mycket komme att läggas i händerna på valledningen. Olägenheterna med de stora valkretsarna gjorde sig särskilt gällande i de delar av landet, som hade en jämförelsevis gles befolkning. Under erkännande därav, att det proportionella systemets innersta syfte bäst komme fram i stora valkretsar, ansågo förespråkarna för denna uppfattning, att valsättet med fördel kunde användas även i mindre valkretsar. Givet vore dock, att med de mindre kretsarna möjligheten för flera olika politiska skiftningar, att var för sig göra sig gällande, bleve mindre. Detta ansågs dock utgöra en mindre olägen-

het, särskilt vid jämförelse med majoritetsvalen, där endast ett parti, majoritetspartiet, vore tillförsäkrat inflytande. I överensstämmelse med dessa synpunkter och i anslutning till den ståndpunkt i frågan, som 1906 kommit till uttryck såväl i en motion av herr Pettersson i Påboda m. fl. som i konstitutionsutskottets utlåtande, föreslog Eders Kungl. Maj:t vid 1907 års riksdag den valkretsindelning, som nu är gällande. Det var sålunda med full avsikt, som kravet på exakt proportionell rättvisa i någon mån sköts å sido. Ännu 1912 intog riksdagen denna ståndpunkt, då den i enlighet med konstitutionsutskottets hemställan avslög en inom riksdagen väckt motion om utredning angående införande av större valkretsar. Konstitutionsutskottet yttrade härom bland annat: »Av vad som anförts framgår otvetydigt, att de anmärkningar, som blivit framställda emot valkretsar av mindre omfång, visserligen icke kunna fränkännas betydelse, men likväl ej funnits vara av den vikt, att de böra anses uppväga de olägenheter, som med alltför stora valkretsar kunna vara förenade. Utskottet kan ej heller finna, att den under de senast förrättade valen vunna enfaenheten varit sådan, att den kan giva berättigad anledning att nu beträffande valkretsarnas omfång föreslå någon förändring. Redan med valkretsar av det omfång, som nu är fastställt, hava svårigheterna ej varit ringa att åstadkomma behörig samverkan mellan valmännen vid uppsättandet av kandidater. Visserligen kan det påvisas, att minoritetspartierna uti de olika valkretsarna i många fall ej fullt kunnat få tillfälle utnyttja sina röstetal, och att till följd härav rätt betydande röstöverskott uppstått, men detta har dock ej uteslutande varit förhållandet inom de minsta eller tremansvalkretsarna, utan även förekommit inom fyra- och femmansvalkretsarna.» Utskottet fann sålunda ej tillräcklig anledning föreligga att tillstyrka någon förändring uti den efter mogen prövning införda och utav vårt lands befolkningsförhållanden och stundom vitt skilda bygdeintressen betingade begränsningen, vad beträffar valkretsarnas storlek. Med hänsyn tagen till denna riksdagens uppfattning och på skäl, som i det föregående vidrörts, ansågo sig, som redan nämnts, 1911 års kommitterade ej böra upptaga frågan om en omläggning av valkretsarna.

De betänkligheter, som sålunda gjort sig gällande mot valkretsar av större omfattning än de nuvarande, torde icke längre kunna anses äga samma grad av giltighet som förut. Även om övergången från enmansvalkretsar till valkretsar av den storlek, som avsågs exempelvis i proportionsvalskommitténs förslag, icke var lämplig, och även om det icke heller kunde anses tillrådligt att kort efter de proportionella valens

införande företaga en sådan omläggning, som i nyssnämnda motion föreslogs, så följer därav icke utan vidare, att enahanda synpunkter alltjämt böra bliva avgörande. De betänkligheter, vilka ur dylika synpunkter mött mot den konsekventare utformning av de proportionella valens idé, som en sådan åtgärd skulle innebära, synas alltså icke böra utgöra ett hinder för att, såsom en naturlig konsekvens av de proportionella valens införande, nu taga under övervägande den genom erfarenheterna från de sist förrättade andrakammarvalen aktuell vordna frågan om en omläggning av valkretsarna i den riktning, som motionärerna ifrågasatt. Frågan torde, såsom av dem föreslagits, böra göras till föremål för en av Eders Kungl. Maj:t föranstaltad utredning. Huru genomgripande förändringen bör göras, får utredningen utvisa. Denna torde emellertid lämpligen kunna utgå från en undersökning, i vad mån det kan visa sig lämpligt att använda länen såsom valkretsar. Att — såsom i en av motionerna ifrågasatts — i vissa fall gå ännu längre, torde knappast visa sig tillrädligt. Det kan sålunda, med hänsyn till den naturliga samhörighet, som gör sig gällande inom länen, ganska allvarligt ifrågasättas, huruvida det är lämpligt att sammanslå mindre län till en valkrets. Dessutom torde det, såsom i motionen nr 118 antytts, böra fasthållas, att i områden med mycken gles befolkning särskild varsamhet måste iakttagas vid valkretsarnas utvidgning. Å andra sidan bör det tagas under övervägande, huruvida icke skäl kunna föreligga att uppdelat åtminstone de största länen i två eller eventuellt flera valkretsar.»

Av det anförda framgår, att frågan om en begränsning av antalet valkretsar, utgående från en undersökning av möjligheten att göra länen till valkretsar, ingick i den begäran om utredning beträffande reformering av det proportionella valsystemet, som av 1918 års lagtima riksdag på grund av erfarenheterna från 1917 års val riktades till Kungl. Maj:t.

Den av 1918 års lagtima riksdag sålunda begärda utredningen ledde först den 28 november 1919 till tillsättande av särskilda sakkunniga för verkställandet av utredning rörande reformering av den proportionella valmetoden och därmed sammanhängande spørsmål. Ehuru en kungl. proposition i ämnet i årets trontal ställdes i utsikt, har ej någon sådan framlagts för innevarande riksdag.

Det är enligt utskottets mening uppenbart, att, såsom i nyssberörda riksdagsskrivelse år 1918 framhölls, den nuvarande valkretsindelningen omöjliggör åstadkommandet av verklig proportionell rättvisa och sålunda i hög grad förrycker hela det proportionella valsystemet bärande idé.

Om den nuvarande valkretsindelningen bibehölles vid årets val till andra kammaren, skulle av de 56 valkretsarna tre välja 8 representanter, tre 6, tio 5, aderton 4, och tjugutvå 3 representanter. Sålunda skulle fyrtio av de 56 valkretsarna endast äga att utse 3—4 riksdagsmän. Det ligger under sådana förhållanden i öppen dag, att det proportionella systemet i väsentlig grad icke förmår att göra sig gällande; proportionalismen bliver i många fall rent illusorisk.

I huru hög grad den nuvarande valkretsindelningen bidrager att för-
rycka valresultatet, framgår också med full klarhet av statistiken från
1917 års val. Vid detta val erhöilo de olika partierna följande antal
platser: *

Moderata partiet	59	mandat
Liberala »	62	»
Socialdemokratiska arbetarepartiet	86	»
» vänsterpartiet.....	11	»
Jordbrukarnas riksförbund	3	»
Bondeförbundet.....	9	»

Om hela riket varit en valkrets, skulle de olika partiernas röstetal
givit dem följande mandat:

Moderata partiet	57	mandat
Liberala »	64	»
Socialdemokratiska arbetarepartiet	72	»
» vänsterpartiet.....	18	»
Jordbrukarnas riksförbund	7	»
Bondeförbundet.....	12	»

Förluster och vinster i förhållande till vad respektive partier varit
berättigade till i förhållande till sin samlade röststyrka ställa sig alltså på
följande sätt:

Moderata partiet	2	mandat	för	mycket
Liberala »	2	»	»	litet
Socialdemokratiska arbetarepartiet	14	»	»	mycket
» vänsterpartiet.....	7	»	»	litet
Jordbrukarnas riksförbund	4	»	»	»
Bondeförbundet	3	»	»	»

* Anförda uppgifter utgå från det *definitiva* valresultatet.

Såsom av det anförda framgår, företedde alltså valresultatet vid 1917 års val för flertalet partier en annan representation än det antal mandat, vartill respektive parti på grund av sin samlade styrka varit berättigat. Det ligger också i sakens natur, att i så små valkretsar som med endast tre eller fyra representanter det näppeligen finnes möjlighet för något parti att bliva rättvist representerat, detta icke minst om partierna, såsom numera i vårt land är förhållandet, äro flera än tre. Det nuvarande systemet förhindrar under sådana förhållanden ett icke obetydligt antal valmän i de olika kretsarna att understödja den politiska meningsriktning, vars stärkande de anse för landet gagneligast, och tvingar dem att i följd härav antingen nedlägga sina röster eller rösta på andra kandidater än dem, som äro deras verkliga meningsfränder. De olika partiernas röstöverskott komma icke heller till sin rätt. Faran för s. k. dekapitering är slutligen utan allt tvivel vida större, när det ringa antalet mandat i varje valkrets kan rent av nödga valmän av ett parti att rösta under ett annat partis partibeteckning.

De missförhållanden, vartill sålunda den nuvarande valkretsindelningen leder, äro enligt utskottets uppfattning påtagliga och en reform ur den proportionella rättvisans synpunkt så oundgängligen påkallad, att en rättelse bör ske redan före innevarande års val till riksdagens andra kammare. Förhållandet, att en utredning rörande det proportionella valsystemet pågår, synes så mycket mindre böra få utgöra ett hinder för den nödvändiga reformen, som behovet av denna reform torde i och för sig vara allmänt erkänt och de erforderliga lagändringarna lätta att verkställa.

Den naturliga utgångspunkten för den reform av valkretsindelningen, som enligt utskottets mening redan vid innevarande riksdag bör vidtagas, synes, såsom motionären föreslagit, böra vara, att länen i regel skola bilda egna valkretsar. Såsom av det utdrag ur riksdagens skrivelse nr 226 vid 1918 års lagtima riksdag, som förut återgivits, framgår, framfördes också denna tanke såväl av den s. k. proportionsvalskommittén 1903 som i kungliga propositioner vid 1904 och 1905 års riksdagar; den låg också till grund för riksdagens nämnda skrivelse vid 1918 års lagtima riksdag. Undantag från regeln att Stockholms stad och varje län böra utgöra egna valkretsar, synes blott böra ske för städerna Göteborg och Malmö, vilka enligt § 14: 2 riksdagsordningen skola utgöra egna valkretsar. Resultatet av en dylik förändring av valkretsindelningen skulle såsom av utlåtandet bifogad bilaga framgår bliva, att riket delades i tjugusju valkretsar, av vilka en skulle hava att utse 16, en 15, två 12, fem 10, sex 9, en 8, fyra 7, tre 6, två 5, en 4 och en 3 representanter. Det övervägande antalet

valkretsar skulle alltså komma att utse 6—10 riksdagsmän; blott två valkretsar skulle äga att utse över 12 och två under 5 representanter. De stora fördelar, som en dylik valkretsindelning ur den proportionella rättvisans synpunkt skulle erbjuda i jämförelse med den nu befintliga, torde vara alltför påtagliga för att tarva närmare belysning. Härtill kommer, att genom en dylik valkretsindelning även en riktigare fördelning av antalet mandat mellan länen skulle vinnas, i det att Malmöhus och Västmanlands län, vilka för närvarande äro underrepresenterade, skulle erhålla vartdera ytterligare ett mandat, under det att Västernorrlands och Jämtlands län, som nu äro överrepresenterade, skulle förlora vartdera ett mandat.

På grund av anförda skäl anser sig utskottet böra föreslå en sådan ändring av § 18 i lagen om val till riksdagen, att Stockholms stad samt vart och ett av rikets län komma att utgöra egna valkretsar, med undantag för städerna Göteborg och Malmö.

Motionen
II: 328

Vad åter beträffar den av herr Hage väckta motionen, anser sig utskottet icke kunna tillstyrka densamma. Såsom redan framhållits, kan en ändring av §§ 14 och 15 riksdagsordningen i av denne motionär angiven riktning icke anses utgöra någon nödvändig förutsättning för en omläggning av valkretsindelningen på av utskottet föreslaget sätt. Vissa av de bestämmelser, som av motionären föreslås, giva vidare enligt utskottets mening anledning till starka betänkligheter. Särskilt är detta fallet med motionärens förslag till § 15 4) riksdagsordningen. Den här föreslagna bestämmelsen, att det antal riksdagsmän, varje valkrets äger att utse, skall fastställas icke blott för varje fyraårsperiod, utan kunna ändras under löpande fyraårsperiod vid sådant tillfälle, då upplösning av andra kammaren äger rum, synes nämligen oegentlig. Härtill kommer, att då efter upplösning av andra kammaren denna ånyo, enligt § 5 riksdagsordningen, skall sammanträda senast inom tre månader efter upplösningen, en omreglering av valkretsarna jämte fastställelse av antalet mandat för varje valkrets kort före en upplösning av andra kammaren synes kunna orsaka stora valtekniska svårigheter. På grund av dessa skäl finner sig utskottet ej kunna tillstyrka det i herr Hages motion framställda förslaget.

Utskottet får alltså hemställa,

1) att riksdagen, i anledning av motionen I: 289, måtte för sin del antaga följande

F ö r s l a g

till

Lag om ändrad lydelse av 18 § i lagen om val till riksdagen den 26 maj 1909.

Härigenom förordnas, att 18 § i lagen om val till riksdagen den 26 maj 1909 skall erhålla följande ändrade lydelse:

§ 18.

För valen till andra kammaren utgöra Stockholms stad och vart och ett av rikets län en valkrets, dock att Göteborgs stad samt Malmö stad bilda egna valkretsar.

2) att motionen II: 328 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 7 juni 1920.

På konstitutionsutskottets vägnar:

SAM. CLASON.

Reservationer:

1) av herr *Hellberg*, som anförde:

En förstoring av valkretsarna, som utskottet påyrkat, erfordras visserligen för noggrann »proportionell rättvisa» vid platsfördelningen mellan olika partier. Men den medför i och för sig, åtminstone i ett så glesbefolkat land som vårt, vissa menliga verkningar: försvårad och förminskad beröring så väl mellan valmännen i de olika delarna av en krets som mellan dem och deras kandidater (representanter) samt i följd därav ökat inflytande för valledningarna. Måste icke desto mindre, för den stränga proportionalitetens skull, en sådan kretsförstoring ske, så bör dock därvid åtminstone tillses, att den inte även i andra avseenden kommer att verka menligt. Det kan den emellertid alltför lätt tänkas komma att göra under den nu gällande valmetoden. Om ett län, som förut varit uppdelat exempelvis i tre kretsar, nu skulle bilda en enda krets, är det ganska sannolikt, att partierna — i varje fall några av dem — där vid nästa val komme att gå fram med olika listor, en för vardera av de gamla kretsarna. Följden bleve, att vid röstsammanräkningen rangordningen inte komme att tillämpas för dessa partier, och då de olika listorna naturligtvis, i syfte att räcka till för största tänkbara antal mandatvinster, upptagit flera namn än som kunna bliva valda, skulle vid reduktionsregelns tillämpning dekapitering kunna inträffa i mycket stor utsträckning och valutgången i hög grad bestämmas av slumpen. En sådan konsekvens är enligt min mening betänkligare än en mindre noggrann proportion i platsfördelningen.

En — i sig själv icke önskvärd — utvidgning av valkretsarna bör därför inte företagas, innan en förbättring av valmetoden genomförts. Som bekant, är det uppdraget åt en kommitté att överväga och förbereda åtgärder i båda dessa avseenden, och några så trängande olägenheter av de nuvarande valkretsarna synas mig dock inte ha framträtt, att riksdagen måste föregripa resultatet av kommitténs arbeten för att få dem avhjälpda — med risk att åstadkomma andra och ännu värre missförhållanden. På grund av denna min uppfattning har jag yrkat avslag å båda de föreliggande motionerna.

2) av herrar *Janson* i Kungsör och *Persson* i Tofta, som anförde:

Med anledning av i ämnet väckta motioner och på hemställan av konstitutionsutskottet avlät riksdagen den 22 maj 1918 en skrivelse till

Kungl. Maj:t, vari anhölls om utredning »om de åtgärder, som må kunna vidtagas till undvikande av de olägenheter, som enligt vunnit erfarenhet vidlåda gällande regler för proportionellt valsätt, samt för riksdagen framlägga de förslag, vilka utredningen må kunna föranleda». I motiveringen till denna skrivelse avhandlas även frågan om utvidgning av valkretsarna, eventuellt till att omfatta länen.

Kungl. Maj:t har effektuerat riksdagens begäran och i november 1919 tillkallat sakkunniga för att utreda bl. a. det nu ifrågavarande spörsmålet.

Till de sakkunniga har justitieministern angivit det vara en angelägenhet av största vikt, att utredningen bedrives så, att förslag i samtliga de frågor, som tilläventyrs icke medhinnas till 1920 års riksdag, åtminstone kunna framläggas på sådan tid, att de nya reglerna kunna komma till användning vid först infallande val enligt de sist antagna vilande författningsbestämmelserna, för vilket syfte proposition i ämnet bör kunna avgivas i början av 1921 års riksdag.

Under sådana förhållanden har det syntts oss rent av lättsinnigt att nu, innan den pågående utredningens resultat föreligger, tillstyrka en så pass genomgripande förändring på ett isolerat område, som ett bifall till herr Stendahls med fem raders motivering försedda motion skulle innebära, utan möjlighet att överblicka följderna beträffande andra härmed sammanhängande spörsmål t. ex. frågorna om dekapitering samt om de röstberättigades kontakt med representanterna m. m., varför vi, utan att taga bestämd ståndpunkt till frågan om utvidgning av valkretsarna, ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte avslå motionen I: 289 av herr Stendahl.

3) av herrar *Larsén*, *Hansson* i Gårda och *Andersson* i Igelboda, som ansett att utskottets utlåtande bort hava följande lydelse:

Förevarande motioner hava så till vida — — — — — de största länen i två eller eventuellt flera valkretsar (= utskottets yttrande).

Det är självklart, att en sådan utökning av valkretsarna icke i och för sig är ägnad att garantera exakt proportionell rättvisa partierna emellan. Det bör särskilt uppmärksammas, att till de ojämnheter i detta hänseende, som under nu gällande ordning yppat sig, även andra omständigheter än valkretsarnas litenhet bidragit. Det kan särskilt tänkas — och torde i själva verket ofta hava förekommit — att ett parti gynnas

och ett annat missgynnas genom tillämpning i större utsträckning av kartell dem emellan; att det ena partiet erhåller för svag representation och det andra för stark, beror i sådana fall ej allenast på det förras litenhet utan även på att detta understött det senare i fullt medveten avsikt att därigenom förhjälpas det till platser, som det själv ej kunnat besätta.»

Utskottet vill särskilt betona, att 1918 års riksdag, såsom av det ovan återgivna utdraget ur skrivelsen inhämtas, ansåg utförandet av det i och för sig riktiga kravet på större valkretsar kräva ett noggrannt övervägande. Riksdagen framhöll sålunda, att särskild varsamhet måste iakttagas vid valkretsarnas utvidgning inom områden med gles befolkning, ävensom att frågan om valkretsindelningen mycket nära sammanhänge med den proportionella valmetodens utgestaltung.

I båda nu angivna avseenden har den av herr Stendahl väckta motionen icke förebragt någon som helst utredning. Även om man, i och med att man ställer sig på de proportionella valens grund, måste i likhet med 1918 års riksdag anse, att större valkretsar skänka en högre grad av rättvis representation åt de olika vid valen framträdande meningsgrupperna, synes det vara uppenbart, att riksdagen icke kan frångå sitt tidigare uppställda krav och utan en tillräckligt klargörande utredning företaga en så radikal omläggning av valkretsindelningen, som den av herr Stendahl väckta motionen förutsätter. Visserligen har den av 1918 års riksdag begärda utredning blivit så fördröjd, att förslag i ämnet icke kunnat föreläggas innevarande års riksdag. På grund härav kan en förändrad valkretsindelning icke tillämpas vid valen instundande höst och större rättvisa vid ifrågavarande val sålunda icke vinnas. Det beklagliga i denna omständighet synes emellertid icke utgöra en tillräcklig anledning för riksdagen att, utan avvaktan på den enligt utskottets mening för en dylik förändring erforderliga utredningen, nu i en hastig vändning besluta, att länen skola bli valkretsar vid höstens val. Framhållas må ock att det skulle vara en högst anmärkningsvärd åtgärd, att riksdagen, efter att hava begärt en utredning, i ett ämne, där en sådan utredning synes vara nödvändig, skulle fatta beslut utan att utredningen föreligger. Riksdagen har innevarande år redan avslagit en motion om ändring av den proportionella valmetoden just med hänvisning till den ovannämnda av riksdagen begärda utredningen.

Sammanfattande vill utskottet såsom skäl för avslag å herr Stendahls motion angiva följande omständigheter.

Motionen förebringas icke i något avseende den utredning, som 1918 års riksdag ansett önskvärd.

I följd härav saknas möjlighet att bedöma, huruvida den av herr Stendahl föreslagna valkretsindelningen låter sig praktiskt genomföras i valkretsar av stor utsträckning och med gles befolkning.

Vidare kan det med skäl befaras, att betydande olägenheter skola uppstå av att den nuvarande, av alla såsom mycket bristfällig ansedda valmetoden skall tillämpas i valkretsar, där ett större antal riksdagsmän skola väljas; dekapitering torde sålunda i många fall icke kunna förhindras.

Härtill kommer, att den föreslagna valkretsreformen kommer så oförberett, att olägenheter vid de stundande valen i vissa fall icke torde kunna undvikas.

På grund härav finner sig utskottet, som vill skänka allt erkännande åt ett större valkretsar genomföras, böra avstyrka den av herr Stendahl väckta motionen.

Vad därefter beträffar den av herr Hage framställda motionen innebär den, att de grundlagsenliga hindren skola undanröjas för att valkretsar av större omfattning inrättas. Ett undanröjande av dessa hinder utgör en förutsättning för ett rationellt genomförande av den valkretsreform, varom riksdagen i 1918 års skrivelse gjort framställning; om grundlagsändringen antages redan i år såsom vilande, kan den nästa år definitivt antagas, varefter en omedelbar valkretsreform kan företagas. Med hänsyn härtill vill utskottet i princip tillstyrka motionen, men kan ej biträda det förslag, som motionären framställt i avseende å 15 § 4 mom. riksdagsordningen. För att möjliggöra tillämpningen av en valkretsreform dels så snart som möjligt, dels ock sedermera då omreglering av valkretsar ägt rum och nya val skola företagas har motionären föreslagit en ändring av nyssnämnda lagrum. Lika nödvändigt som det synes vara, att en fullständig förändring i avseende å valkretsarna snarast möjligt kommer till stånd, lika litet synes det vara erforderligt att, om nya val på grund av andra kammarens upplösning företages under en fyraårsperiod, en möjlig förskjutning av invånarantalet i en eller annan valkrets skall påkalla i 15 § 4 mom. omförmäld åtgärd; i sistnämnda fall skulle endast en *mindre* reglering komma att äga rum med överflyttande av ett riksdagsmandat från en valkrets till en annan. Med hänsyn härtill torde sådan inskränkning i motionens räckvidd böra äga rum, att allenast under den fyraårsperiod, som riksdagsmannavalen under år 1920 avse, en reglering av antalet riksdagsmän för alla valkretsar kommer till stånd. En självklar förutsättning härför är givetvis, dels att en fullständig omreglering av rikets indelning i valkretsar företages, dels ock att andra kammaren under fyraårsperioden upplöses. Med intagande av en sådan ståndpunkt torde emellertid en

ändring av § 15 mom. 4 icke böra företagas utan i stället en övergångsbestämmelse av ovan angivet innehåll fogas till den av motionären föreslagna § 14 riksdagsordningen.

På grund av vad som sålunda anförts får utskottet hemställa,

1) att den av herr Stendahl väckta motionen nr 289 i första kammaren icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd, samt

2) att riksdagen i anledning av herr Hages motion nr 328 i andra kammaren måtte antaga såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling följande

F ö r s l a g

till

ändrad betydelse av § 14 riksdagsordningen ävensom till övergångsbestämmelse.

§ 14.

Rikets indelning i valkretsar innehålles i vallagen.

Övergångsbestämmelse.

Skulle under den fyraårsperiod, för vilken valen till andra kammaren år 1920 förrättas, en fullständig omreglering av rikets indelning i valkretsar antagas och därefter förordnande om nya val till andra kammaren meddelas, skall utan hinder av vad i 15 § stadgas, Kungl. Maj:t, med iakttagande av att i varje valkrets en riksdagsman väljes för varje fullt tal, motsvarande en tvåhundredrettiondel av rikets folkmängd enligt senast tillgängliga folkmängdsuppgifter ävensom med tillämpande av vad i 15 § 2 och 3 mom. stadgas, fastställa det antal riksdagsmän, som varje valkrets må utse.

4) av herr *Modig*, som anført:

Utan att vilja intaga bestämd ståndpunkt till frågan huruvida valkretsarna böra göras större än vad de för närvarande äro, har jag ansett, att någon ändring icke nu bör vidtagas på grund av den korta tid, som återstår innan valen till andra kammaren skola förrättas.

1. Valkretsarna och antalet mandat vid årets val enligt nuvarande valkretsindelning.

Valkretsar	Antal riksdagsmän	Valkretsar	Antal riksdagsmän
1. Stockholms stads första	8	30. Älvsborgs läns norra	3
2. » » andra	8	31. » » mellersta	4
3. » läns södra	6	32. » » södra	5
4. » » norra	3	33. Skaraborgs » norra	5
5. Uppsala län	5	34. » » södra	5
6. Södermanlands läns norra	3	35. Värmlands » norra	3
7. » » södra	4	36. » » östra	4
8. Östergötlands » norra	4	37. » » västra	3
9. Norrköpings och Linköpings	3	38. Örebro » norra	5
10. Östergötlands läns södra	5	39. » » södra	4
11. Jönköpings » östra	4	40. Västmanlands » östra	3
12. » » västra	5	41. » » västra	3
13. Kronobergs » östra	3	42. Kopparbergs » östra	3
14. » » västra	3	43. » » västra	4
15. Kalmar » norra	4	44. » » norra	3
16. » » södra	5	45. Gästriklands	4
17. Gottlands län	3	46. Hälsinglands södra	3
18. Blekinge »	6	47. » norra	3
19. Kristianstads läns nordvästra	5	48. Medelpads	4
20. » » sydöstra	4	49. Ångermanlands södra	4
21. Malmöhus » norra	3	50. » norra	3
22. » » mellersta	4	51. Jämtlands läns södra	3
23. » » södra	4	52. » » norra	3
24. Städerna Hälsingb., Landskrona o. Lund	3	53. Västerbottens » södra	4
25. Malmö stad	4	54. » » norra	3
26. Hallands län	6	55. Norrbottens » södra	4
27. Göteborgs och Bohus läns södra	5	56. » » norra	3
28. » » » norra	4		
29. » stad	8		
		Summa	230

Uppgifterna erhållna från Statistiska centralbyrån.

2. Valkretsarna och antalet mandat vid årets val enligt av utskottet föreslagen
valkretsindelning.

Valkretsar	Folkmängd den 1 jan. 1920	Antal riksdags- män, enl. R. O. § 15 mom. 1	R e s t	Tillägg enl. R. O. § 15		Summa riksdags- män
				mom. 2	mom. 3	
Stockholms stad	415,201	16	8,449	—	—	16
Stockholms län	237,015	9	8,217	—	—	9
Uppsala »	135,167	5	8,057	—	—	5
Södermanlands »	188,978	7	11,024	—	—	7
Östergötlands »	302,948	11	23,306	—	1	12
Jönköpings »	225,549	8	22,173	—	1	9
Kronobergs »	157,949	6	5,417	—	—	6
Kalmar »	229,887	9	1,089	—	—	9
Gottlands »	55,982	2	5,138	1	—	3
Blekinge »	147,729	5	20,619	—	1	6
Kristianstads »	239,480	9	10,682	—	—	9
Malmöhus » (utom Malmö)	369,710	14	13,802	—	1	15
Malmö stad	111,931	4	10,243	—	—	4
Hallands län	147,753	5	20,643	—	1	6
Göteborgs o. Boh. » (utom Göteborg)	219,975	8	16,599	—	1	9
Göteborgs stad	200,577	7	22,623	—	1	8
Älvsborgs län	298,079	11	18,437	—	1	12
Skaraborgs »	243,158	9	14,360	—	1	10
Värmlands »	265,641	10	11,421	—	—	10
Örebro »	216,081	8	12,705	—	1	9
Västmanlands »	167,519	6	14,987	—	1	7
Kopparbergs »	251,055	9	22,257	—	1	10
Gävleborgs »	265,230	10	11,010	—	—	10
Västernorrlands »	262,740	10	8,520	—	—	10
Jämtlands »	131,985	5	4,875	—	—	5
Västerbottens »	179,376	7	1,422	—	—	7
Norrbottens »	180,342	7	2,388	—	—	7
	5,847,037	217	330,463	1	12	230

Uppgifterna erhållna från Statistiska centralbyrån.